

cet 1. 2, q. 1, a. 3. Sed hæc facilia sunt, ac fere de modo loquendi.

18. *Exemplar an distinctum causæ genus a numeratis.* — Potissima difficultas est in hoc puncto de causa exemplari, quam Plato addit quatuor ab Aristotele numeratis, ut constat ex Timæo et Phædone, et refert Seneca, citata epistol. 66. Sed de hac materia propter gravitatem ejus propriam disputationem instituemus. Nunc breviter concedimus Platoni exemplar veram causalitatem exercere, quod Aristoteles non ignoravit, nam hic numerando formam, addit et exemplar, et ideo fortasse non est necesse propter eam causam augere numerum, quod dicto loco examinabimus.

Divisio causa prædicta sitne immediata.

19. *Causæ in internam et externam divisio altior quam prædicta.* — *Causa in realem rigide et intentionalem immediatissima divisio.* — Circa quartum videri potest divisio illa immediata, eo quod Aristoteles proxime divisit causam in quatuor illa membra. Sed nihilominus dicendum est, illam divisionem non esse immediatam; possunt enim facile convenientiæ inter quædam ex his membris excogitari, ratione quarum aliæ priores divisiones causæ, et in pauciora membra constituuntur. Sic ergo potest primo causa dividi in internam et externam; interna rursus in materiam et formam; de quibus dubitari non potest quin peculiariter convenient in modo causandi; dant enim esse effectui conferendo illi suamet numero entitatem, et interne componendo illum; efficiens autem et finis longe aliter causant, et in hoc conveniunt, quod non componunt intrinsece effectum, et ideo causæ extrinsecæ communiter appellantur. Igitur in ratione causæ abstrahi potest ratio communis materiæ et formæ, quæ non sit communis aliis causis, et e converso; ergo recte dividitur causa immediate in intrinsecam et extrinsecam, et deinde illa in materialem et formalem, hæc vero in efficientem et finalem. Alio item modo posset alia divisio causæ immediatior excogitari; nam tres aliæ causæ præter finalem conveniunt in hoc, quod conferunt ad esse effectus per realem influxum, ideoque requirunt existentiam realem ad suas causalitates, ut postea videbimus; causa autem finalis influit intentionaliter, ideoque causare potest antequam in se realiter existat. Recte igitur dividi potest causa immediate in realem et intentionalem, strictè sumendo in priori membro illum ter-

minum *realem*; nam si sumatur in tota sua latitudine et transcendentia, etiam causæ finali convenit. Et rursus causa realis dividitur in intrinsecam quæ in materiam et formam, et extrinsecam, quæ est efficiens, et peculiari ratione, et quasi per antonomasiam dici potest extrinseca; nam, licet finalis causa comparata ad formalem et materialem extrinseca etiam sit, comparata tamen ad efficientem, est quodammodo intrinseca; nam habitudo ad finem est magis intrinseca unicuique rei, et in quibusdam est etiam essentialis.

Quatuor causæ membra, an atoma.

20. De quinto puncto pauca hoc loco dici possunt, donec de singulis causis tractemus, et ideo breviter dicendum est, hanc non esse divisionem in ultimas rationes causæ; nam sub quocunque illorum membrorum dari possunt variæ divisiones. Causa enim materialis quædam est pura potentia, alia vero est tantum potentia secundum quid. Quæ non est divisio tantum materialis (ut ita dicam) secundum entitatem quæ est causa, sed etiam est formalis in ratione causæ materialis. Nam de ratione formali illius est ut sit potentia, et ideo secundum diversam rationem potentiæ receptivæ, erit diversa ratio causæ materialis; quæ diversitas attendi etiam potest ex effectibus; nam illa prior est causa materialis substantiæ, posterior vero accidentium. Unde prior dici potest causa materialis simpliciter, posterior vero secundum quid; sumendo has voces non ex entitatibus talium causarum, sed ex habitudine ad effectus; nam quoad entitatem materialis causa accidentium esse potest ens simpliciter, seu substantia integra; materialis autem causa substantiæ tantum esse potest ens secundum quid; tamen quoad causationem seu habitudinem causæ, hæc causat ens simpliciter, illa secundum quid. Rursus materialis causa substantiæ dividitur in materiam corruptibilem vel incorruptibilem substantiarum; causa vero materialis accidentium dividi potest, vel in corporalem et spiritualem, vel in proximam aut remotam, vel in eam quæ in se sit accidens, vel quæ sit substantia, aut partialis, aut integra, de quibus omnibus in proximis disputationibus dicam. Atque proportionali modo dividi potest forma in substantialem et accidentialem, et utrumque membrum subdividitur in varias formas, juxta varietatem substantiarum compositarum et accidentium. Causæ item efficientis et finalis quamplures sunt divi-

siones, quæ non possunt hic breviter recenseri, sed in propriis disputationibus.

21. *Cur nec in summa membra, nec in infima, sit causa principali divisione partita.* — Dices: si causa potest immediate dividi in pauciora membra, et remote in plura, cur Aristoteles potius quadrimembrem illam divisionem, quam alias tradidit? Respondetur, hoc ipso quod illa divisio est media inter illa extrema, fuisse aptiorem ad doctrinalem divisionem tradendam. Maxime quia membra illa habent rationes et modos causandi magis distinctos et notiores. Adde, Aristotelem non omnino omisisse, sed insinuasse satis, tam convenientias harum causarum inter se, quam divisiones earum, ut ex citatis locis constat.

Qualis sit data divisio.

22. In sexto puncto auctores omnes, supponendo potius quam probando, vel disputando, docent illam divisionem causæ esse analogam, et propter eam causam dicunt non fuisse causam in communi ab Aristotele definitam. Non tamen declarant satis modum aut rationem hujus analogiæ, neque a nobis declarari potest, donec rationes singularum causarum exacte tractentur. Et ideo nunc supponamus, sententiam illam veram esse ex communis sententiæ auctoritate, et ex hac generali ratione, quod illi modi causarum communes sunt causis accidentium, et substantiarum, quæ non possunt esse univoce causæ, quia non dant univoce esse, unde nec ratio effectus univoce esse potest in accidente et substantia; exactiorem vero hujus analogiæ declarationem in prædictum locum remitto.

DISPUTATIO XIII.

DE MATERIALI CAUSA SUBSTANTIÆ.

Prætermitto disputationem in communi de causa materiali, ut abstrahit a causa substantiæ vel accidentis, quoniam potissima ratio hujus causæ cernitur in materia prima; et, si in illa declaretur, facile erit reliqua cum proportionem intelligere. Neque timenda est aliquorum censura, qui existimant tractationem de materia prima, nullo modo ad metaphysicum pertinere, sed ad solum physicum; jam enim in superioribus, præsertim in promemiali disputatione, declaratum est, multis titulis negotium hoc ad metaphysicum spectare. Quoniam licet physicus sub propria et speciali ratione agat de materia, ut est principium generationis naturalis, et ut est causa

vel pars entis naturalis, nihilominus metaphysicus, considerando communem rationem causæ materialis, quod illius proprium est, necessario agit de prima causa illius generis, quæ est materia prima. Item agens de essentia substantiæ, necessario tractat de materia, quatenus est pars essentiæ, ut infra videbimus, tractando de substantia materiali. Hoc ergo loco sub hac consideratione de materia tractamus. Et quia ratio causandi intelligi non potest, non intellecta entitate materiæ, investigabimus prius an sit materia, deinde qualis sit entitas, et essentia ejus, postea de proprietatibus, ac tandem de causalitate ejus.

SECTIO I.

An sit evidens ratione naturali dari in entibus causam materialem substantiarum, quam materiam primam nominamus.

1. *Variæ materiæ partitiones.* — Quoniam materia prima duo includit, oportet ante omnia exponere significationem vocis quoad utramque partem. Materia ergo dividi solet in materiam ex qua, in qua, et circa quam. Quæ divisio variis modis explicari potest: primo, ut non sit divisio rerum seu materialium, sed respectuum ac officiorum ejusdem materiæ. Eadem enim materia dicitur *ex qua*, vel respectu compositi, quod ex illa constat, vel respectu formæ quæ ex illa educitur. Unde priori respectu corpus hominis est materia ex qua, non tamen posteriori consideratione, quia forma hominis non educitur ex potentia materiæ. Unde respectu talis formæ dicitur materia, in qua introducitur forma; ita ut illud *in qua*, dicat respectum unionis, non educationis. Potest etiam illud *in qua* abstractè sumi, ut includat habitudinem ad formam, ut inherentem materiæ. Respectu vero agentis dicitur eadem materia circa quam agens operatur. Juxta hanc ergo interpretationem terminorum nullum membrum ex dictis a præsentis consideratione excluditur; agimus enim de materia secundum se, vel prout in suo conceptu adæquato omnes illas habitudines includit; an vero illæ pertineant ad varias causalitates, et ex natura rei distinctas, postea videbimus. Aliter sumi solet materia circa quam, prout distinguitur a materia ex qua, et in qua secundum realem unionem et inherentiam, et sic proprie dicit respectum ad agens actione immanente, et nihil aliud est quam objectum circa quod tale agens versatur. Quæ significatio materiæ metaphorica est,

et nihil ad præsens refert, quia illa ut sic non exercet causalitatem materialem, sed vel efficientem, vel finalem, ut supra tetigimus; non est ergo hic sermo de materia objectiva, sed de subjectiva.

2. Rursus solet materia ex qua, dividi in transeuntem et manentem. Priori modo dicitur lignum, verbi gratia, materia ex qua fit ignis, et in ea significatione illud *ex qua*, non designat tantum habitudinem causæ materialis, sed includit etiam habitudinem termini a quo, et ex hac parte non pertinet illa significatio ad præsentem disputationem. Materia autem manens est propria et interna causa materialis, quæ manet in composito, seu in termino generationis, conferens suo modo ad eonstitutionem illius. Denique dividi solet materia in metaphysicam et physicam: metaphysica est genus respectu differentiæ; illa vero appellatio solum est per analogiam et proportionem ad materiam physicam, quæ est proprie et simpliciter materia de qua hic agimus; de metaphysica vero, præter ea quæ diximus supra, agentes de unitate universali, addemus aliqua disp. 15, sect. ult., agentes de forma metaphysica.

3. Prima vero dici potest materia, et per negationem prioris, et per respectum ad secundam; quia ergo materia dicit rationem subjecti, illa dicitur prima, quæ nullum prius subjectum supponit; et ita Aristoteles, 4 Physic., c. 9, definivit materiam esse *primum subjectum ex quo fit aliquid*. Materia autem secunda dicitur, quæ prius subjectum supponit. Atque ita multi vocant substantiale compositum materiam secundam respectu accidentium, quia ita est subjectum accidentium, ut ex priori subjecto constet; et simili ratione, qui plures formas substantiales in eodem supposito admittunt, compositum, verbi gratia, ex materia et forma corporeitatis vocant materiam secundam respectu animæ. Sæpe etiam vocatur materia secunda, materia disposita seu affecta dispositionibus accidentalibus, non quia compositum ipsum ex materia et accidentibus, sit subjectum in quo recipitur forma, sed solum quia receptio talium dispositionum antecedit ordine naturæ, et constituit materiam proxime capacem talis formæ, unde proprie vocatur talis materia, proxima. Aristoteles vero, 8 Metaphys., text. 41, materiam propriam seu proximam vocavit materiam transeuntem accommodatam ad rei generationem, ut vinum est materia aceti, de qua materia ait Commentator, 2 Physic.,

comm. 31, esse materiam alterationis, non compositionis. Omnis itaque materia secunda supponit primam, et addit aliquam formam vel dispositionem.

Questionis resolutio.

4. *Ex necessitate primi subjecti in qualibet mutatione materia prima colligitur.* — Atque hinc constat, si in communi, et quasi formaliter loquamur de materia prima, id est, de primo subjecto mutationum vel formarum, abstrahendo a quæstione quale sit tale subjectum, qualisve forma quæ in eo recipitur, sic tam evidens esse dari materiam primam, quam est evidens dari in rebus mutationes ad varias formas, quia omni mutationi ali-quod subjectum supponitur, ut supra probatum est, et experimento constat. Igitur vel illud subjectum supponit aliud, vel non; si non supponit, illud est primum, et habetur intentum. Si vero supponit aliud, quæram de illo; est autem evidens non posse procedi in infinitum; ergo necessario sistendum est in aliquo primo subjecto, seu materia prima. Minor propositio ultimo assumpta demonstratur ab Aristotele de omnibus causis in lib. 2; est tamen quodammodo evidentior in causa materiali, quæ est intrinsecum totius compositi fundamentum; non potest autem intellectu percipi compositum per se stans, cuius una pars nitatur in alia, et alia rursus in alia quin tandem sistatur in aliqua, quæ cæteris substet. Cum ergo omne naturale compositum ita per se sit, ut secundum se totum non pendeat in genere causæ materialis ab aliquo subjecto quod extra ipsum sit, necesse est ut intra se habeat aliquod subjectum, quod sit primum respectu omnium aliarum entitatum, ex quibus constat, et in subjecto sunt. Sic igitur evidens est dari materiam primam, seu subjectum primum in rebus naturalibus.

5. *Ex rerum continuata vicissitudine materia colligitur.* — Secundo principaliter probatur, nam est evidens res generabiles et corruptibiles ita transmutari, ut aliæ ex aliis vicissim ac mutuo generentur, saltem mediate; ergo necesse est ut in aliquo communi subjecto convenient, quod in omnibus ipsis maneat, ratione cujus sint capaces illius mutue transmutationis; ergo illud subjectum est primum, atque adeo prima materialis causa huiusmodi rerum. Antecedens est evidens experientia; nam elementa mutuo inter se agunt, et unum in aliud convertitur, sive me-

diatæ, sive immediate, et mista etiam ex eis generantur, et consequenter in ea etiam resolvuntur, atque ita fit ut omnia sublunaria, quantum est ex vi suæ naturæ et compositionis, mutuo sint transmutabilia. Dico, *quantum est ex vi naturæ suæ*, quia fieri potest ut aliquæ partes elementorum nunquam transmutentur, eo quod sint in abditis et remotissimis locis, ad quæ actiones contrariorum agentium non perveniant.

6. Prima consequentia probatur primo, quia nulla transmutatio naturalis fieri potest, nisi manente communi subjecto sub utroque termino, tum quia alias, res, quæ corrumpitur, omnino secundum se totam periret, et alia, quæ incipit esse, secundum se totam fieret; atque ita altera transiret in nihilum, altera ex nihilo fieret, nulla communi re sub utraque manente; annihilaretur ergo una, et crearetur alia, quod naturaliter est impossibile. Tum etiam quia alias, tota actio agentis naturalis esset vel impossibilis, vel impertinens ad rerum generationem. Sequela declaratur, quia loqui possumus vel de accidentaliter alteratione quam experimur, quam evidens est non fieri, nisi in subjecto, et ex subjecto communi, quod manet sub utroque termino, quia experimento constat, hanc actionem non fieri, nisi subjectum supponatur; accidens enim, quod per illam fit, non potest naturaliter esse nisi in subjecto, quod sustentet tam actionem, quam formalem terminum ejus, a quo subjecto expellitur forma, vel privatio opposita; datur ergo commune subjectum in huiusmodi actione. Vel loquimur de actione illa, seu transmutatione substantiali, quæ fit in termino alterationis, in quo res, quæ perit, amittit esse simpliciter quod antea habebat, et res alia simpliciter incipit, ut cum ex stupa fit ignis. Et ibi etiam necesse est subjectum commune manere, alioqui tota præcedens alteratio, seu calefactio stupæ, esset impertinens ad procreationem ignis, quia nullo modo conferret ad illam, si omnino periret ipsa, et totum subjectum ejus, sed ad summum posset deservire ad evacuandum locum seu spatium, in quod posset res procreanda introduci; ad hoc autem impertinens esset destructio rei; sufficeret enim localis expulsio, quæ fieri posset per introductionem alterius rei in illud spatium, ut in motu locali fit.

7. Esset etiam impossibilis talis destructio rei per alterationem, quia accidens non potest, per se loquendo, destruere subjectum suum,

cum ab illo sustentetur, et accipiat esse. Vel ergo subjectum illud est simplex, vel compositum; si est simplex, nullo modo potest per actionem, vel per accidens, quod in ipso fiat, destitui, quia illud esse est necessarium, ut talis actio vel tale accidens esse possit. Si vero subjectum illud est compositum ex priori subjecto, et alia forma, poterit quidem destitui ratione alterationis, et accidentis in illud introducti, non tamen per se, sed per accidens rationis alterius actionis et formæ consecutæ ad priorem alterationem; hæc autem consecutio intelligi non potest, nisi subsequens forma introducatur in idem subjectum in quo erat prior, quia alias nulla esset causa cur dissolveretur unio inter prius subjectum et formam ejus; ergo tota hæc naturalis transmutatio necessario fundari debet in aliquo communi subjecto, quod sub utroque termino maneat.

8. *Ex specialibus aliquibus mutationibus.* — Potestque hoc ipsum declarari inductione facta in aliquibus transmutationibus; cum animal, verbi gratia, alitur ex cibo, vel aliquid cibi manet in fine nutritionis, et conjungitur substantiæ viventi, vel omnino destruitur cibus, et totum quod in illo est, per actionem viventis. Si nihil cibi manet, superflua est tota actio viventis, nihilque ex cibo juvari potest, ut inde vel crescat, vel confortetur, quia, ex eo quod perit in cibo, nihil confortatur vel crescit. Si vero aliquid cibi manet, illud esse non potest nisi communis materia vel subjectum. Idem argumentum sumi potest ex visibili et impropria nutritione ignis; non enim crescit, nisi supponantur ligna, vel aliquid simile, nec conservatur, nisi nutriatur oleo, aut simili materia; hæc ergo materia non potest esse transiens secundum se totam, alias esset inutilis, nullaque ratio reddi posset cur sit necessaria ad tales effectus, neque declarari quid ad illos conferat; est ergo illa materia aliquo modo manens sub forma rei genitæ seu nutritæ; manet ergo secundum aliquod subjectum commune.

9. Quod tandem confirmatur, quia alias rerum transmutatio non esset corruptio et generatio, sed transubstantiatio quædam, quia tota substantia unius rei periret, et tota alia inciperet. Imo, plus esset quam transubstantiatio, quia non solum in totalibus substantiis, sed etiam in omnibus earum accidentalibus esset in illa successio; quia si nullum subjectum commune maneret, multo minus manere posset naturaliter idem accidens, quod

a suo subjecto pendet in esse et conservari. Hoc autem genus transmutationis alienum est ab omni philosophia, et ab omni actione naturali; et præter rationem annihilationis, et creationis quam includit, ut supra dicebam, non potest cogitari ratio cur illa duo sint ita connexa in rerum natura, ut ad unius productionem necessaria sit destructio alterius, et e converso; non est ergo transmutatio naturalis per totalem destructionem, et inceptionem, sed per transformationem ex aliquo communi subjecto. Et ad hoc fere tendit demonstratio Aristotelis, quod hæc transmutatio semper fit e contrario in contrarium (sub contrariis includendo privative opposita) quæ subjectum habent commune. Est ergo evidens dari subjectum, seu materialem causam communem.

10. *Ex resolutione ad unum primum subjectum materia colligitur.*—Superest probanda secunda consequentia principalis rationis, qua inferebamus, hanc materiam esse primam causam in suo ordine, eoque sensu verissime appellari primam materiam; hoc autem nullo evidentiori modo ostendi potest (quidquid aliqui velint) quam supra tacto, scilicet, quia non potest procedi in infinitum in subjectis proximis et remotis, seu in subjectis et subjectatis (ut ita dicam), sed sistendum necessario est in aliquo subjecto quod non subjectetur, neque etiam componatur ex parte quæ in subjecto sit, quia omne tale compositum resolvi tandem potest in simplicia, in quibus aliquod esse oportet, quod omnino in subjecto non sit. Neque supponit hic discursus quod in formis substantialibus ejusdem compositi non sit processus in infinitum; nam, etsi hoc etiam evidens sit, tamen, si per impossibile fingerentur infinitæ formæ in eodem composito, ex parte potentia recipientis eas, necessario sistendum erit in aliquo subjecto simplici, quod non sit in subjecto; quia tota collectio talium formarum est in aliquo subjecto; ergo illud est simplex, ut magis statim demonstrabimus; hoc ergo vocamus materiam primam. Præter hoc autem potest etiam illa consequentia probari ex communitate hujus subjecti; cum enim omnia hæc inferiora mutuo transmutentur immediate, vel saltem mediate, ut dictum est, necesse est ut subjectum illud, quod his transmutationibus supponitur, sit primum in ratione subjecti seu materiae; nam si esset ex alio priori subjecto, vel materia constans, vel illud esset etiam transmutabile; et sic

non esset commune subjectum omnium transmutationum, sed illud, quod maneret post resolutionem ejus; vel non esset transmutabile; et sic non omne corporeum ens esset transmutabile in quodlibet aliud, cujus oppositum supponebamus; sed de hoc latius sectione tertia.

11. *Illatum in omnibus præmissis.*—Ex dictis ergo omnibus generatim probatum relinquitur in omni transmutationum ordine dandam esse primam aliquam causam materialem; non potest autem ex dictis concludi, dari veram materiam primam quæ sit causa materialis alicujus substantiæ, nisi aliquid adjungatur. Unde discursus facti formaliter sumpti æque probant dari in unoquoque corpore cœlesti aliquod primum subjectum earum mutationum quæ in ipso fiunt; imo etiam cum eadem proportionem idem probant de quavis substantia spirituali, quatenus est capax realis mutationis, vel localis, vel intellectuales, aut affectivæ; nam, licet illa mutatio non sit corruptiva, sed perfectiva, necessario tamen supponit aliquod subjectum, et ideo necesse est ut reducat ad aliquod subjectum primum in suo ordine, quod etiam appellari potest prima causa materialis illius mutationis, quamvis non vocetur materia prima juxta communem usum hujus vocis; proprie enim significat materiale principium substantialis transmutationis, vel constitutionis. Ex quo etiam fit ut, licet res, quæ aliquo modo transmutantur, habeant materialem causam suæ transmutationis sibi proportionatam, tamen si transmutatio non sit unius rei in aliam, ex vi transmutationis non poterit concludi dari aliquam primam causam materialem communem hujusmodi rebus; ut licet Angeli habeant primum subjectum suarum mutationum, et res corporales similiter, tamen, quia neque hæc possunt in Angelos transmutari, neque e converso, non potest ex transmutatione concludi, dari aliquod primum subjectum commune omnibus illis. Eademque ratio est de corporibus cœlestibus et sublunaribus, quia neque hæc in illa transire possunt, neque e converso; imo idem est de cœlis ipsis inter se, quia non sunt mutuo transmutabiles, sed unumquodque in se tantum potest accidentaliter mutari. Quod ipsum a fortiori verum est in spiritualibus substantiis creatis. In his ergo omnibus solum concluditur, dari unum commune subjectum accidentium, inter quæ fit mutatio. In his autem inferioribus substantiis et corporibus, quoniam mutuo transmutabi-

lia sunt, recte concluditur aliquod commune et primum subjectum. Ut autem concludatur hoc subjectum esse materialem causam ipsiusmet substantiæ talium rerum, necesse est addere illam mutuam transmutationem earum inter se esse secundum substantiam, et non tantum secundum accidentia, quia si in solis accidentibus transmutarentur, satis esset in eis dari primum subjectum talium accidentium, sive illud esset substantia simplex, sive composita, et sive esset unius rationis in omnibus, sive diversæ.

12. *Non accidentaliter modo, sed substantialiter etiam in rebus transmutatio.*—Ad concludendum ergo dari materiam primam, qualem Aristoteles posuit, restabat probandum, transmutationem horum corporum inferiorum, quam experimur, non solum esse accidentalem, sed etiam substantialem. Hoc autem præter experientiam, quæ per se videtur satis evidens, non solum in elementis, et in mixtis inanimatis, sed multo magis in viventibus, animalibus, et in nobis ipsis cum generamur et morimur, præter hanc (inquam) experientiam, ratione probandum est ex necessitate formarum substantialium ab accidentibus distinctarum; nam si dantur hæc formæ, necesse est dari materiam primam, quæ sit subjectum earum, et cum eis componat unam substantiam integram, quod est esse causam materialem substantiæ. Dari autem formas substantiales, probandum est infra, disputat. 15, et ideo nunc supponatur, et tantum ex ea hypothesi demonstratum habeatur dari veram ac propriam materiam primam in his rebus quæ generantur et corrumpuntur; est enim consecutio evidens, et omni carens difficultate; antecedens vero dicto loco probandum est.

SECTIO II.

Utrum materialis causa substantiarum generabilium et corruptibilium sit una vel multiplex.

1. In hac sectione et sequenti breviter attingendæ sunt opiniones veterum philosophorum, quas Aristoteles variis in locis late pertractavit atque impugnavit, præsertim 1 Metaphysicæ, c. 3 et sequentibus, et 1 Physicæ, a cap. 2, et 1 de Generat., c. 1 et sequentibus, et 3 de Cœlo, c. 7; et apud Diogenem Laertium, in vitis horum philosophorum eadem leguntur, et apud Platonem in Theeteto et Sophista; et Plotinum, lib. 9 Æneid., 2; et Theophrastum, in sua Meta-

phys., c. 3; et Plutarch., lib. 1 de Placitis, c. 3; et ex Patribus attingit Augustin., lib. 8 de Civitat., a principio; et Epiphani., lib. 3 contra Hæres., in 80; et Irenæus, lib. 2 contra Hæres., c. 19; et Clem. Rom., lib. Recognitionum; et Clemens Alexand., lib. 1 Stromat.; et Eusebius, 14 de Præparat. Evangel., a principio; et Ambros., lib. 1 Exam., cap. 2. Horum itaque philosophorum sententias ad duo capita revocamus: unum, eorum qui posuerunt plura materialia prima principia, de quibus hic agemus; aliud, eorum qui unum tantum posuerunt, sed in eo assignando errarunt, de quibus dicemus sectione sequente.

Sententia infinita principia materialia constituentium.

2. Prima igitur sententia fuit, materialem causam rerum omnium conflari ex corpusculis indivisibilibus seu atomis quæ posuerunt esse infinita, Leucippus, Democritus, Epicurus, Metrodorus, et Anaxagoras. Qui fere omnes censuerunt hæc corpuscula esse similia inter se et ejusdem rationis, solumque pro varietate situs, figuræ et ordinis varia entia componere; et rerum corruptionem nihil aliud esse quam dissipationem seu inordinationem atomorum, generationem vero esse novam compositionem earum. Anaxagoras vero posuit atomos partim similes, partim dissimiles, ut ex similibus res homogeneæ fierent, ex dissimilibus vero res dissimiles, ut in corpore organico partes heterogeneæ, verbi gratia, caro ex atomis carnis, os vero ex osseis, et sic de aliis. Rursus videntur quidam eorum posuisse has atomos omnino indivisibiles; et ideo, ut possent corpus componere, aiebant non solum ex ipsis, sed etiam ex aliquo vacuo seu inani corpus coalescere; nam si illæ omnes immediate et solide conjungerentur, nunquam moles accresceret, ut sumitur ex Aristot., 1 Metaph., 4. Alii vero non videntur illas posuisse mathematicè indivisibiles, sed physice tantum, juxta quam interpretationem non est necessarium interponere aliquod inane inter ipsas atomos, ut ex eis corporis magnitudo excresceret. Rursus ex his philosophis quidam nullam efficientem causam rerum præter has atomos posuisse, neque etiam finalem, sed ex earum vario concursu, et perpetua agitatione res quasdam dissolvi, et alias casu consurgere; et ideo, ut Aristoteles re-

fert¹, Epicurus dixit habere hæc corpuscula naturale pondus quo semper ferrentur. Alii vero, ut Anaxagoras, posuerunt efficientem causam intellectu et voluntate operantem, et ex his corpusculis varia componentem.

3. *Refutatur proposita sententia.* — *Absurda secuta ex sententia asserente atomos materialem causam.* — Sed hæc pars spectat ad disputationes de causis efficiente et finali. Nunc, quod ad rem præsentem spectat, hi philosophi imprimis non cognoverunt veram materialem causam, quæ sit potentia physice receptiva alicujus actus; nam illæ atomi non sunt in potentia ad recipiendam aliquam formam physicam, nec possunt dici materia totius compositi, nisi eo modo quo partes integrantes dicuntur materia totius, et lapides ac ligna materia domus. Unde ulterius fit ut, juxta illum philosophandi modum, formæ naturalium entium quasi artificiales tantum sint, nimirum figuræ quædam consurgentes ex vario situ, et ordine atomorum. Atque ita nulla erit vera substantialis generatio et corruptio, sed tantum varia coordinatio aut deordinatio atomorum. Et quanquam Anaxagoras ponat atomos diversarum rationum, tamen necesse est ut omnes ponat confusas et permistas in singulis rebus, ut per educationem earum possit, ex una re, alia generari. Atque ita res omnes solum in hoc differant, quod quædam habent quasdam atomos magis patentes seu in exterioribus partibus, alias vero magis latentes, et in partibus secretioribus, quæ tota diversitas solum est in situ et coordinatione atomorum. Adde intelligi non posse quo modo tam varia corpuscula habentia repugnantes conditiones, in singulis rebus intime conjungantur. Nec minus est inexplicabile quomodo ex qualibet re hæc corpuscula latentia in lucem proferantur, ut res aliæ gigni vel potius componi videantur.

4. Illud etiam est absurdum in his omnibus philosophis, quod infinitam multitudinem ponant horum corpusculorum; nam vel intelligunt in singulis entibus naturalibus esse infinitam multitudinem harum atomorum, vel solum in toto universo, in singulis vero corporibus aut partibus ejus esse finitam multitudinem. Priori sensu est sententia prorsus absurda; non enim possent infinitæ atomi componere aliquod corpus, quin illud excreceret in infinitam magnitudinem; nam si

¹ Citatis locis. et 4 Metaph., c. 1.

atomi non tangantur indivisibiles mathematice, sed physice, habebunt singulæ aliquam magnitudinem, in qua vel omnes erunt æquales, quia nulla est inæqualitatis ratio, vel saltem assignari poterit minima atomus, cui aliæ sint vel æquales, vel majores; ergo ex hujusmodi atomis infinitis necessario componetur magnitudo actu infinita. Si vero atomi sint indivisibiles mathematice, non possunt magnitudinem componere, nisi interponatur spatium inane, quod spatium erit divisibile, et alicujus magnitudinis, ex quo similiter concluditur infinitas atomos sic inter se distantes necessario efficere infinitum corpus, occupans seu includens infinitum spatium, partim inane, partim repletum atomis. Nec potest afferri instantia de infinitis punctis existentibus in linea, nam ibi nulla sunt puncta immediata, quia tota linea est continua; in atomis autem necesse esset, signata qualibet atomo, esse aliquam proxime distantem ab illa, per certam aliquam et definitam distantiam, et sic de reliquis; necessarium ergo esset ut infinita illa corpuscula infinitum spatium illo modo occuparent.

5. Posteriori autem sensu est etiam illa sententia improbabilis, et imprimis contra illum procedunt omnia, quæ adversus infinitam mundi magnitudinem scripsit Arist., 3 Physic., et 1 de Cælo. Deinde evidens est totam spheram rerum generabilium et corruptibilium esse finitam, cum ad spheram lunæ terminetur; attribuire autem etiam cælis compositionem ex atomis, illosque extendere in infinitum, non potest esse philosophicum, quia neque experientia neque ratio nos ducit ad ita existimandum. Tandem, si quodlibet corpus finitæ magnitudinis constat tantum finitis atomis, non potest sufficere hæc atomorum fictio ad generationes et corruptiones rerum, tum quia ex eadem re possunt res variæ fere in infinitum generari; tum etiam quia oporteret semper corporis magnitudinem multum diminui in qualibet generatione et corruptione per dissipationem atomorum, cum tamen constet experientia non semper id accidere. Nisi forte dicatur semper fieri veluti quamdam circuitum atomorum, dum interiores ad externas partes educuntur, exteriores vero ad intimas partes impelluntur, ideoque non minui rei magnitudinem. Sed hoc nihil potest esse absurdius; inde enim fit, reipsa nihil mutari nisi secundum locum aut apparentiam. Estque illa inductio et eductio atomorum contra experientiam;

quando enim ex stupa generatur ignis, non tantum in exterioribus partibus, sed intime et in tota magnitudine fit generatio; et cum homo moritur, in omnibus partibus, tam internis quam externis, fit corruptio. Est ergo hæc sententia prorsus absurda, neque habet fundamentum cui satisfacere necesse sit. Illud enim principium, in quo tam citati philosophi, quam alii, fundati sunt: *Ex nihilo nihil fit*, quem verum sensum habeat, inferius declarabimus.

Opinio ponentium plura principia materialia finita.

6. *Refutatur præcedens sententia.* — *Secunda sententia ponit etiam plura principia, seu plures primas causas materiales rerum generabilium, in numero tamen finito.* Ita sensit Empedocles, qui quatuor elementa, ignem, aerem, aquam et terram, dixit esse quatuor primas causas materiales ex quibus mista generantur, ipsa vero non habere priorem causam aut principium materiale. Verumtamen hæc sententia falsa est, et evidenter refutari potest; nam imprimis quamvis attigerit compositionem seu generationem misti ex elementis, non tamen consideravit transmutationem elementorum inter sese, cum tamen constet et aerem converti in ignem, et aquam in terram, et e converso. Hujusmodi autem transmutationis non possunt elementa esse principia materialia, sed aliquod subjectum commune omnibus illis. Quod si forte existimavit Empedocles elementa non transmutari substantialiter, ideoque non constare materia, et substantiali forma, sed esse quædam entia omnino simplicia, accidentibus subjecta, contra hoc imprimis ostendemus inferius, non minus esse certum dari formas substantiales elementorum, quam aliorum entium naturalium, et consequenter vere ac substantialiter inter se transmutari. Deinde, licet id admitteremus, nullum esset fundamentum ad multiplicandas materias, seu prima subjecta substantialia, sed dicendum potius esset in omnibus elementis esse idem substantiale subjectum, quod diversis accidentibus affectum, distinctum appellatur elementum. Cumque illud etiam subjectum fit principium materiale mistorum, fit, ut reipsa, et substantialiter tantum sit una prima causa materialis omnium rerum.

7. Quod si fortasse diceret Empedocles illam naturalium accidentium diversitatem,

quæ in elementis conspicitur, indicare satis essentialem distinctionem substantialium subjectorum, ex hoc ipso sumitur efficax argumentum ad hominem, quando aer ita ab igne transmutatur, ut propriis accidentibus ignis maneat affectus, non solum fieri mutationem in accidentibus, sed etiam in ipsa substantia; non potest autem fieri in tota entitate substantiali propter rationes factas in superiori sectione de annihilatione, et creatione; ergo necesse est fateri, etiam in ipsis elementis esse aliquod subjectum prius ipsis, et commune illis, ratione cujus possint mutuo transmutari; ergo non sunt illa causæ primæ materiales, sed datur alia prior, quibus illa constant. Atque hinc etiam concluditur, non esse hæc elementa primas causas materiales mistorum, quia in ipsismet datur materia prior ipsis, et hæc est etiam causa materialis mistorum, quæ in illis manet, et eorum formis informatur; illa est ergo causa prima in illo ordine etiam mistorum, eo vel maxime quod juxta veram sententiam, elementa non manent formaliter in misto; id est, secundum proprias formas substantiales, quia non potest forma substantialis misti cadere (ut sic dicam) supra formam elementi, seu informare materiam ut jam informatam forma elementi; ergo elementa secundum proprias substantias non sunt causa materialis permanens, et propria mistorum, sed eadem materia, quæ est prima causa materialis ipsorum elementorum, est etiam mistorum.

Questionis resolutio.

8. Dicendum ergo est primam materiam, seu materialem causam omnium rerum sublunarium, esse tantum unam. Quæ est communis sententia omnium philosophorum, quos in sequentibus referemus. Et sufficienter probatur ratione nunc facta contra Empedoclem, et posteriori discursu facto sectione præcedente. Ubi ex communi et mutua transmutatione rerum sublunarium, ostendimus dari communem materiam; illa enim ratio æque probat, primum subjectum, quod sub his omnibus transmutationibus manet, esse unum tantum. Tum quia contraria principia, ex quibus fiunt generationes et corruptiones, versari debent circa idem. Tum etiam quia illud subjectum est ex se indifferens ad quasunque formas rerum corruptibilium, et dispositiones earum; non ergo requirit in se distinctionem seu multiplicationem, imo non est unde illam habeat. Et e converso omnis